

ידיעון לבני הורוביץ

מס' 7 * תשרי תשנ"ו * ספטמבר 1995

יוצא לאור על-ידי העמותה לחקר משפחות הורוביץ
בשיתוף בית התפוצות והמכון לחקר ולהוראת המורשת של המשפחה היהודית

הזמנה לכנס השישי

בני הורוביץ היקרים,

אנו פותחים את השנה החדשה - עם ברכות לבריאות ונחת -
בהזמנה לכנס השנתי השישי של בני הורוביץ, אשר יתקיים באולם של
בית התפוצות, ביום שלישי, ל' תשרי תשנ"ו, 24.10.95, משעה 17.30.

תוכנית הכנס מפורטת להלן:

- * 17.30 התכנסות ורישום.
- * 18.00 פתיחת הכנס ודברים לזכרו של מרדכי בן-דוד הורוביץ ז"ל.
- * ברכות: אלוף (מיל.) עוזי ברקיס, על ירושלים בשנת 3000.
- * משפחות הורוביץ ותרומתן ליישוב העמק - גבריאל הורוביץ.
- * השר יגאל הורוביץ ז"ל - ראיון עם אחיו עמוס הדר מנהלל
***** הפסקה *****
- * סרט: "פראג - עיר ואם בישראל"
* על המחזה "יוסל'ה גולם", שנכתב בהשראת סיפור הגולם
מפראג, יספר המחבר דני הורוביץ בלוויית תצלומים.
- * על תופעת הנישואין בין משפחות הורוביץ:
- ההיבט ההיסטורי - דני אופיר
- ההיבט הגנטי - פרופ' יצחק הלברכט
* אסיפה כללית של חברי העמותה

דמי ההשתתפות בכנס הינם 25 ש"ח, לחברי העמותה - 20 ש"ח.

עם בני הורוביץ בעמק

יום שישי, ה-30 ביוני 1995. הפעם נסענו לעמק יזרעאל המערבי, להיפגש עם הורביצים מן העלייה השנייה והעלייה השלישית, הופכי הביצות לאסמי התבואה.

תחילה העלה אותנו גבי הורוביץ, מנחה הטיול, על גבעות שייך-אבריק וחרתייה, להשקיף על המרחבים בחסותם האדיבה של אלכסנדר זייד וסוסתו. במוזיאון של ראשוני העמק - אשר הוקם בקיבוץ יפעת - יכולנו להבין את מצוקתם של החלוצים הראשונים, שוכני האוהלים, מטרדות האקלים, היתושים, הפרימוס וה"פרימוס".

בנהלל המתין לנו עמוס הדר במרכז המושב, ליד מגדל המים (האם זהו המגדל מ"רומן רוסי" של מאיר שלו?). עמוס סיפר על ראשיתו של מושב העובדים הראשון, ועל מיסדיו - הצעירים שבאו ברובם מרוסיה בימי העלייה השנייה. הם עברו מסלול נדודים קשה במושבות הדרום, נאבקים על יום עבודה ועל הזכות לעבודה עברית. חיו בתנאים קשים, יסדו את דגניה ומרחביה, ובשנת 1921 עלו על אדמת העמק חדורים עקרונות של עבודה עצמית, עזרה הדדית, שיוק וצריכה משותפים. הם - כמו כל חברי "הפועל הצעיר" ותלמידיו של גורדון - האמינו כי בעבודה ישתפר האדם. אבל איזו עבודה? לא עבודה כי אם מלחמה - בקני-הסוף, בביצות ובשממה.

בית הורביץ ודיין בנהלל

יונה הורביץ, אביהם של עמוס ויגאל, עלה מדיניפרופטרובסק בגיל 17, ועבד בחקלאות ובשורות גדוד-העבודה. הוא התיישב בנהלל, נשא לאשה את בלה דיין אחותו של שמואל, ונולדו להם שני בנים ושלוש בנות. בנם עמוס מילא תפקידים בכירים בתנועת המושבים ושירת שתי קדנציות בכנסת. בנו של עמוס ממשיך את עבודת המשק בנהלל, לאחר שאחיו, בן שני של עמוס, נפל במלחמה.

יגאל הורביץ ז"ל, אחיו של עמוס, הלך לפוליטיקה עם בן דודו משה דיין, ומילא תפקיד של שר האוצר. משה דיין עצמו - רמטכ"ל ושר בממשלות ישראל, פעל עם גיסו עזר וייצמן בקמפ-דייוויד עד לחתימת הסכם השלום עם מצרים.

בבית הקברות של נהלל על גבעת שימרון נחות גם יהודית גרבר בת ר' דוד הורביץ (נפטרה בתרצ"ד), ולצידה - במצבה משותפת - פריידל הורביץ בת ר' שלמה (נפטרה בתש"ד). משפחה של חלוצים.

וילק הורוביץ ממשמר-העמק

בקיבוץ משמר-העמק נכנסנו למערת הפלמ"ח ושמענו על הקרבות הקשים שמשמר-העמק עמדה בהם במלחמת העצמאות. טיילנו בקיבוץ המרהיב ונפגשנו עם וילק הורוביץ בן ה-90, ממייסדי הקיבוץ. הוא נולד בעיר צ'נסטוכוב שבפולין, ונשלח על-ידי אביו - בעל בית-חרושת לפירזול דלתות וחלונות, המעסיק 200 פועלים - ללמוד הנדסה בגרמניה. אולם לאחר זמן קצר שב וילק הביתה והודיע לאביו כי אין הוא חפץ להיות בעתיד מנהל של בית-חרושת, אלא כל חפצו הוא לעלות לארץ-ישראל ולהיות בה פועל וחלוץ. אביו סירב לשמוע על כך, אולם לאחר שוילק עמד על דעתו תקופה ארוכה, נתן האב בידי בנו סכום כסף וברכת-הדרך.

וילק עבד קשה ברחבי הארץ. עם זאת, לא השתמש בכסף שקיבל מאביו, ושנים אחדות לאחר עלותו ארצה תרם את הכסף הזה לקרן חוסר-עבודה. הוא עלה עם חבריו למשמר-העמק, ונשא איתם בחבלי הבראשית. בערב חנוכה תש"ט, בעיצומה של מלחמת העצמאות, הופצץ בית הילדים של הקיבוץ, והילדה עליה הורוביץ בת ה-9, בתו של וילק, נהרגה בשנתה עם שניים מילדי הקיבוץ. בן נוסף של וילק נהרג במלחמת סיני. לוילק עוד שני בנים - האחד במשמר-העמק והשני בארה"ב.

בתמונה: בני הורוביץ ואלכסנדר זייד כשייך אכריק

להלן מכתבו של ד"ר חיים וייצמן, סגן המנהל של המעבדות לכימיה אורגנית באוניברסיטה מנצ'סטר, הממליץ על פנחס הורוביץ, אביו של סיריל הורוביץ (ראה ידיעון מס' 6). פברואר שנת 1910. בעמוד שממול - המקומון של יהודי צ'נסטוכוב, מערב יום הכיפורים תרצ"ד, ובו מודעה פרסומת מאת בית-החרושת של משפחת וילק הורוביץ (ראה כתב עליו בעמוד 3). חיים יהודיים בטרם שואה. העיתון המקורי נמצא בידי גבריאל הורוביץ.

THE UNIVERSITY.

MANCHESTER.

Dear Sir,

6. II. 10

Mr. Horowitz informs me, that he is an applicant for the post of an assistant manager in your works and I have much pleasure in recommending him for the same. I have known Mr. Horowitz for more than five years, for two of which he was working directly under my supervision at the University and I can therefore testify not only to his energy, initiative and self reliance, but also to his personal character and exceptional qualifications. I feel sure, that Mr. Horowitz will make an excellent manager and will prove a valuable acquisition to a Works.

Yours truly

Ch. W. S. Murray, Ph.D., D.Sc.
Assistant-Director of the Organic
Laboratories.

מרדכי בן-דוד הורוביץ ז"ל

מרדכי הספיק להוציא-לאור את תולדות חייו - לפני, בעת ואחרי השואה - בספרו "פרסות סוסים" (מוסד ביאליק, ירושלים, 1995). סקרנו ספר זה בקצרה - בידיעון מס' 6.

מוטקה ז"ל - היו"ר הנבחר של העמותה לחקר משפחות הורוביץ - נפטר בחודש אלול תשנ"ה, לאחר מחלת-לב. יואל הורוביץ, ידידו

של מוטקה מימי השואה בבודפשט, ספד לו בישיבת ההנהלה. הוא תיאר את דרכו של הנער טיבור הורוביץ מתחת הכיבוש הנאצי דרך מחנות קפריסין ועד לדרגת אלוף-מישנה בצה"ל.

בשנת 1944 מוטקה התחפש לגוי, והוביל בעגלה ושני סוסים מזון לא רק לצבא ההונגרי אלא גם למרתפים בהם הסתתרו קבוצות של יהודים. פעם, כאשר נתפש על ידי הגרמנים, קילל את היהודים בהונגרית כפריית, דרש לשחרר את הסוסים למען לא יצטננו בשלג, וכך ניצל.

בצבא ישראל מוטקה התגייס לחיל-השיריון, ונתמנה אחראי ללוגיסטיקה של חייל זה במלחמת ששת הימים. אדם חרוץ, צנוע, שאהב לסייע לזולת, שירת את המדינה בגלוי ובסתר. לאחר שנבחר לתפקיד יו"ר העמותה, הקדיש זמן ומחשבה להכנת הכנס העולמי הראשון של משפחות הורוביץ. השאיר אחריו את רעייתו נינה, ילדיו יובל ודפנה וחתנו זיו קציר. יהי זכרו ברוך.

תעודות על מקור השם הורוביץ

הערותיו של מרדכי בן-דוד הורוביץ ז"ל

בשני הידיעונים האחרונים פרסמנו מכתבים מאת בני הורוביץ ובהם מידע והערות למקורו של שם המשפחה. בחודש יוני 1995 שלח אלינו מרדכי בן-דוד הורוביץ הערות רבות משלו, ואנו מביאים להלן קטעים ממכתבו. יהיו אלה גם נרות-זכרון לדמותו של יו"ר העמותה שלנו, שנלקח מעימנו לאחרונה (ראה גם המדור "לזכר יקירים" בגיליון זה).

אדוני העיר הורוביץ

הערות לדברי ג.ה. (בידיעון מס' 5): "יאן הייק, ראש העיר הורוביץ כיום, מסר לנו בעת ביקורנו אצלו כי נמצאו במקום מימצאים ארכיאולוגיים מהמאה ה-10.

"הישוב הורוביץ התפתח לצד אחוזת אצילים שכללה ארמון ומבצר מן המאה ה-12. על שם הכפר הורוביץ (HOROVICE) נקראו בעלי האחוזת והמבצר 'האדונים מהורוביץ', והראשונים המוכרים בשם זה היו האחים NEOSTUP ו-GEBHART, משנת 1233.

"הכפר הורוביצה הוכרז כעיר בשנת 1322. אחוזת האצילים - עם המיבצר, הארמון והכנסייה - לא נכללו בעיר הורוביצה, והם היוו כפרנפרד, כנראה פפיאודלי, בשם VELKA VISKA. מכאן ניתן להסדיק כי העיר הורוביצה נחשבה עיר חופשית ולא היתה נתונה תחת שלטון הפיאודל. הכפר הנ"ל אוחד עם העיר רק בשנת 1919, עם הקמתה של הריפובליקה הצ'כוסלובקית הראשונה.

"לארמון הישן ולאחוזתה של הורוביצה קשורים שמות של אצילים מפורסמים נוספים. בעלי האחוזת בסוף המאה ה-13 ובמאה ה-14 היו האדונים לבית צירוסין. בסביבות שנת 1390, בעל המקום היה המלך ואצלב ה-4 בכבודו ובעצמו. במאה ה-15 הפך המקום לנחלתה של משפחת הולר. בהמשך שלטה שם משפחת האדונים מריקאן. בשנת 1622, לאחר הקרב ליד 'ההר הלבן', הוחרמה הבעלות ממשפחה זו ונמסרה למשפחת מרטיניק".

שם יהודי?

"אם לשוב לענייננו, אפשר לקבוע בוודאות כי השם "הורוביץ" איננו יהודי, כי אם שם של עיר לא יהודית בצ'כיה שעל שמה נקראו אצילים לא יהודים בכינוי "פון הורוביץ". לא ידוע לנו האם גם כיום קיימות משפחות לא-יהודיות בשם זה. מכל מקום, "הורוביץ"

איננו שם יהודי מובהק כגון כהן, לוי וכדומה.
"בשנת 1960 אמר לי דוד בן-גוריון, ואני מצטט: 'הורוביץ זה שם מכווץ בישראל, אבל בכל זאת אינו עברי'. בשנת 1966, לפני נסיעה בשליחות רשמית לחו"ל, אני נדרשתי לעברת את שם משפחתי לפי נוהלי אותה תקופה. שמעתי גם מדוד הורוביץ, נגיד בנק ישראל דאז, כי בן-גוריון דרש ממנו לעברת את שמו, אבל הוא לא נענה, כפי שגם וייצמן ואחרים לא שינו את שמם. עיברות השמות בימינו הינו, לדעתי, טעות במרבית המקרים. זאת, משום ששמות המשפחה המקוריים מעידים על ההיסטוריה שלנו, והיסטוריה אין למחוק או לשנות".

הגבלות על יהודים בצ'כיה

הערות של בן-דוד לדברי אברהם לורברבאום-דפנה (בידיעון מס' 6): "לדברי תומס פקני, בספרו 'ההיסטוריה של יהדות צ'כיה ומורביה', שררו בבוהמיה חוקים אנטי-יהודים דרקונים ומשפילים. חוקים אלה הונהגו כבר בשנת 1179 לפי דרישת הכנסייה, והם בוטלו רק בשנת 1790 על-ידי הקיסרית מריה טרזה. "חוקים אלה כללו, בין היתר, חובת לבוש וסימון מיוחד ליהודים, מגורים רק בגיטאות ובמספר מוגבל על פי רישיון, תשלום מסים מיוחדים, איסור נישואי תערובת ואיסור לגויים להתיידד עם יהודים ואף לבקר בבתיהם, הרשאה לשאת אשה רק לכן אחד במשפחה, ועוד. נכון שבמשך תקופה של 600 שנה חוקים אלה שוננו לפרקים, פעם לחומרה ופעם לקולה, ולא בכל התקופות הקפידו על ביצועם.
"על כן, אין זה סביר שפליט יהודי, אשר נמלט מגזירות האינקוויזיציה בספרד, קונה לעצמו אחוזת אצילים בארץ זרה בה קיימים חוקים אנטי-יהודים דרקוניים. יותר סביר להניח שר' ישעיהו הלוי התיישב בעיירה הורוביץ כיוון שלא היה לו רישיון לגור בפראג, ששם כבר היה ישוב יהודי גדול יחסית. הוא צבר הון, קשר קשרים וקיבל רישיון לשבת בפראג. קנה שם אחוזת-בית ברחוב סירוקה מס' 3, ולדברי תומס פקני - משפחת הורוביץ היתה העשירה ביותר והמשפחה היהודית בעלת ההשפעה הגדולה ביותר בפראג במאה ה-16. היו למשפחה זו קשרים בחצר המלוכה והוענקו לה פריבילגיות מיוחדות לניהול הקהילה היהודית בעיר. אשר בן ישעיהו הלוי הורוביץ כיהן כראש העיר היהודית בפראג בשנת 1481. לא ידוע לנו כמה זמן ישבו ישעיהו ומשפחתו בהורוביץ... [עם זאת], תושבי פראג הגויים קראו למשפחה זו בשם HOROVSKY...".
מרדכי בן דוד הורוביץ".

בני הורוביץ, הורוביץ, הורוביץ, איש-הורוביץ וגורוביץ מוזמנים לתת ידם לחיזוק העמותה ולקחת חלק בפעולותיה.
דמי החבר לשנת תשנ"ו הינם - 40 ש"ח (כמו בתשנ"ה).
לנוחיותכם מצורף לזה טופס תשלום בבנק הדואר.